EERSTE BIJDRAGE

TOT DE KENNIS DER

DIPTEROLOGISCHE FAUNA

VAN

NEDERLANDSCH INDIE.

DOOR

C. L. DOLESCHALL.

(Met Platen).

Het getal, der uit deze bezittingen bekend gewordene Dipteren is zoo gering, hunne betrekking tot de andere voorwerpen der natuur zoo belangrijk en het verschil der vormen zoo menigvuldig, dat het zeker wenschelijk is, iets naders omtrent deze insekten mede te deelen. Met genoegen maak ik van de gelegenheid gebruik, om aan den wensch, door de Natuurkundige Vereeniging geuit, in zoo verre dit mijne betrekking en mijne middelen toelaten, te voldoen.

Aangezien de Dipteren door hunne teedere organisatie, vooral van vele soorten, niet geschikt zijn om naar Europa verzonden te worden, is het onze taak, om ze op hunne geboorteplaats te bestuderen. Daar ieder begin moeijelijk, en hier een nieuw veld is te bearbeiden, is ook mijne eerste bijdrage geheel onvolledig en bepaalt zich tot de mededeeling van eenige nieuwe soorten. Is men eens in het bezit van eene opsomming der nederlandsch-indische soorten van Dipteren, dan is het tijd om zich

met de leefwijze, die alleen eenig belang aanbiedt, te bemoeijen, waardoor de zamenhang dezer dierklasse met de andere voorwerpen der natuur duidelijker wordt. Hoe langen tijd werd niet gewerkt, alvorens men tot kennis gekomen is van hetgeen men omtrent de europesche Dipteren weet; hoevele onderzoekers hebben niet hunnen tijd besteed om deze schijnbaar nutteloze diertjes na te sporen? Het is dus natuurlijk, indien ik vooreerst slechts eene korte beschrijving, zonder eenige verdere aanteekeningen, van die Dipteren aan het publiek bekend maak, welke gedurende mijne dagelijksche uitstapjes in mijn bezit kwamen, elke breedvoerige, tot in geringe bijzonderheden gaande, beschrijving aan de toekomst overlatende. In stede hiervan maakte ik afbeeldingen naar de natuur, welke de zaak beter verzinnelijken dan zelfs de beste beschrijvingen. Hierdoor is de tekst van mijne bijdragen het verreweg kleinste gedeelte. Indien er bij mijne verdere nasporingen over de vele vermelde soorten iets op te merken valt, zal zulks later kunnen vermeld worden.

Het bewaren van Dipteren hier te lande is vergezeld van groote moeijelijkheden, grootendeels aan hunne kleinheid toe te schrijven, en aan de bezwaren, die aan hunne vangst verbonden zijn. Bij de afdeeling der Tipularidae bleef mij niets over, dan het op lijmpapier gevangen diertje onmiddellijk onder het mikroskoop te brengen, waardoor stelling en kleur naar de natuur konden geschetst worden. Reeds eenige uren later is het teedere voorwerp verdroogd en geheel onkenbaar.

De leefwijze der dipteren is moeijelijk na te gaan, daar ze zich, voornamelijk in de eerste perioden van hun bestaan, aan het gezigt onttrekken. Ze, even als andere insekten, kunstmatig te huis te kweeken, is wegens hun somtijds onbekend voedsel onuitvoerbaar.

Met uitzondering van eenige weinige, leiden zij meest een sociaal leven. De enkele soorten treden op bepaalde tij-

den in menigte op, zoo dat bijna elke maand eigene vormen van Dipteren vertoont; anderen vliegen het geheele jaar door.

Bij de gebrekkige letterkundige hulpmiddelen, welke mij bij de bepaling der species ten dienste stonden, ben ik zeer bevreesd, dat mijne bepalingen vele wijzigingen zullen ondergaan; ik maak trouwens ook geen aanspraak dat ik zoogenaamde nieuwe species bekend gemaakt heb, maar slechts dat ik de Dipteren van mijne tijdelijke woonplaats heb opgesomd.

TIPULARIA.

1. *Culex cingulatus.* n. sp.

Cul. thorace pallide rufo, abdomine cinereo, articulationibus hujus nigro-annulatis, pedibus ciliatis unicoloribus rufis, oculis viridi-aureis, alis margine in venisque ciliatis, immaculatis, antennis apice nudis ciliatis. Longit. 2 lin.

Habit. Javam, totum per annum in domiciliis copiosissimus: (Ambarawa).

2. *Chironomus cubiculorum.* n. sp.

Chiron. laete viridis; thorace antice gibbosissimo, dorso maculis 3 rufis metathoraceque rufis, femoribus tibiisque viridibus, tarsis pallide flavis, articulationibus nigris, oculis nigris, antennis pilosissimis. Longit. $1\frac{1}{3}$ lin.

Habit. Javam in cubiculis, sat copiosus tempore pluviarum (Ambarawa).

3. *Tanypus pardalis* nov. sp.

T. thorace gibbo, rufo, fusco maculato, abdomine pallido, in segmentis nigro annulato, alis hijalinis, pedibus fuscis, tibiis femoribusque nigro maculatis, antennis apicem versus fusco-pilosis. Longit. $1\frac{1}{4}$ lin.

In domiciliis (Ambarawa) tempore pluviarum.

4. *Tanypus melanurus* nov. sp.

T. thorace cinereo-coerulescente, antice in gibbum caput

fere tegentem producto, abdominis segmentis 5 anterioribus viridibus, posticis tribus nigris, omnibus dense setosis, alis hijalinis unicoloribus, pilosis, pedibus pallidis, nigro maculatis. Longit. 1 lin.

Tempore pluviarum in domiciliis (Ambarawa).

5. *Tanypus cyanomaculatus* nov. sp.

T. griseus, thorace elevato antice bigibboso caput tegente, dorso impresso, nigro punctate-setoso, abdomine rufo-fusco, longe setoso, pedibus pallidis, articulationibus nigris sparse setosis, alis abdomine brevioribus, pilosis cijaneo maculatis, puncto in medio alae sito nigro. Longit. 1 lin.

Habit. Copiosissime in cubiculis (Ambarawa) tempore pluviarum.

6. *Tanypus nigrocinctus* n. sp.

Pallide rufus, sparse pilosus, thorace elevato, antice unigibboso, rotundato, abdomine antice attenuato, segmento 6-8 incrassato, longe piloso, nigro annulato, alis diaphanis, pedibus nigris. Longit. 1 lin.

Hab. Tempore pluviarum ad flumina.

7. *Ctenophora javanica* nov. sp.

Aurantiaca, oculis, dorsi macula orbiculari, maculis abdominis lateralibus, antennis, pedibusque nigris, his in articulationibus albido-luteis, alis medio lurido-flavis, margine infuscato nigris, antennis thoracem longitudine aequantibus, longe ramosis, ramis in omni articulo duobus. Longit. 6 lin.

Hab. In locis nemorosis prope Djokjokarta.

8. *Tipula javensis* n. sp.

T. corpore citrino-flavo, thorace maculis lateralibus 4 rotundis, una mediana ovali, nigris, segmentis abdominis late nigromaculatis, sexto octavoque nigris, oviducto rufescente, antennis fuscis, pedibus flavidis in articulationibus fuscis, alis pellucidis, cellula stigmatica nigra. Longit. 7 lin.

Habitat Javam, locis nemorosis (Djokjakarta)

9. *Plecia fulvicollis* Wied.

Copiosa totum per annum, locis graminosis (Ambarawa, Djokjokarta).

10. *Scatopse pusilla* nov. sp.

Thorace fusco, abdomine elongato viridi, oviducto nigro, alis magnis viridescentibus, pedibus pallide bruneis. Longit. $\frac{3}{4}$ lin.

In domiciliis, locis obscuris.

TABANIDA.

11. *Tabanus bubali* n. sp.

T. rufo-bruneus, oculis nigerrimis, antennis nigris, fronte hijpostomateque albo-griseis, linea abdominis dorsali albida, alis diaphanis. Longit. 12 lin.

Hab. Javam, bubalis inimicus.

12. *Haematopota pungens* n. sp.

H. rufo-fusca, segmentis abdominis pallidius limitatis, oculis aeneo-fuscis, alis infuscatis, albo punctatis maculatisque, pedibus indistincte albo annulatis. Longit. 4 lin.

Copiose in silvis primaevis montis Oenarang equis insidiosissima (tempore pluviarum).

NOTHACANTHA.

13. *Ephippium spinigerum* n. sp.

E. nigro-coeruleum, striis dorsalibus duabus cinereis, maculis abdominis triangularibus cinereis, facie alba sericeo-pilosa, alis basi pellucidis, dein infuscato-nigrescentibus, pedibus nigro-cinereis, spina thoracis utrinque ad basin alae nigra. Longit. 5 lin.

Habit Javam (Djokjokarta).

14. *Ptilocera quadridentata* Wied.

Copiose tempore aestivo in pagis prope Djokjokartam

15. *Chrijsochlora vitripennis* nov. sp.

Capite nigro, thorace viridi nitente, abdomine piceo, depresso, lato truncato, alis pellucidis, pedibus nigris, tarsis flavicantibus. Longit. $1\frac{1}{4}$ lin.

Hab. Javam, locis siccis.

ASILIDA.

16. *Ommatius fulvidus* Wied. Ausl. Zweifl.

Ad diagnosin adde: Oculis in vivo aureo-viridibus.

Habit. Locis graminosis rarior (Djokjokarta).

17. *Dasijpogon imberbis* n. sp.

Facie albopilosa, antennis rostroque nigro-fuscis, fronte fuscescente, thorace superne cinereo, striis tribus longitudinalibus fuscis, pectore lateribusque albolanuginosis, abdomine nigro nitente fasciis transversalibus tot quot sunt ejus segmenta, margine dilatatis albis, pedibus inermibus, tenuibus, fusco-cinerascentibus, cellula discoidali alarum pellucidarum parva elongata, pentagona. Longit. 3 lin.

Hab. Prope Djokjokarta lecta.

18. *Asilus melanurus* n. sp.

A. oculis antennisque nigris, mijstace longo flavido, thorace abdomineque griseo-nigris, illo lineis duabus longitudinalibus fere contiguis nigris notato, articulis duobus ultimis abdominis nigris, nitentibus, alis hijalinis extrorsum affuscatis, tibiis subtus rufis. Longit. 10 lin.

Habit. Javam, copiosus. Venatur libellulas, aliaque insecta se ipso multo majora.

BOMBIJLIDA.

19. *Anthrax tantalus* Fab.

Tempore aestivo in hortis prope Djokjokarta.

20. *Toxophora javana* Wied.

Rara (Djokjokarta).

CONOPIDA.

21. *Conops javanica* n. sp.

Rufo-brunnea, thorace subquadrilatero, hijpostomate lato, flavo-sericeo, vertice rufa; abdomine antice attenuato, segmento primo minimo griseo, secundo rufo postice flavo marginato, tertio nigro, quarto et quinto rufis sericeo-pilosis, pedibus rufis tarsis nigricantibus; alis flavidis, apicem versus obfuscatis. Longit. 5 lin.

Cepi in vallibus montis Telemojo prope Ambarawa, tempore pluviarum.

DOLICHOPODA.

22. *Diaphora aenea* n. sp.

Thorace aeneo-viridi, nigro-setoso, articulis abdominis 3 anticis rufis, 3 posticis aureo-viridibus, oculis nigris, pedibus pilosis, alis diaphanis latis, articulo quinto tarsorum anteriorum dilatato. Longit. $1\frac{1}{4}$ lin.

Habit Javam, cum sequentibus sat copiose, tempore meridiano volitans.

23. *Psilopus vittatus.* Wied. Ausl. Dipt.

24. *Psilopus pusillus* n. sp.

Aureo-viridis, nigro setosus, oculis azureis, facie epistomateque argenteo-albopilosis, antennarum articulo tertio elongato conico apice setigero, pedibus anterioribus 4 rufo-fuscis, posticis nigerrimis, omnibus longe-setosis, alis diaphanis. Longit. 1 lin.

Habit. In bambusetis tempore pluviarum.

25. *Psilopus leiopus* n. sp.

Aureo-viridis, abdomine postice azureo nitente; corpore setoso, capite thorace latiore, oculis nigris, fronte azurea, alis latis margine anteriore nigrescentibus, pedibus glabris rufis, tarsis nigris. Longit. 1 lin.

26. *Argijra spinipes* n. sp.

Azurea; scutello metallico-viridi, oculis, antennis pedibusque rufis, facie fronteque viridi-argenteo nitente, tibiis pedum spinosissimis. Longit. 2 lin.

Habit. Prope Djokjokarta, in herbidis.

SIJRPHIDA.

27. *Eristalis Macquartii* nov. sp.

Tomentosa, fronte unita flavida, oculis aeneo-fuscis, thorace fusco, fasciis duabus transversis, viridi-flavis, abdomine flavo-rufo, fasciis tribus triangularibus rufo-fuscis, nervaturis alarum rufis, pedibus nigris albo annulatis. Longit. 6 lin.

Habit. Javam, ubique sat copiosa.

28. *Sijrphus splendens* n. sp.

S. hijpostomate flavo, antennis rufis, thorace aeneo-viridi, flavo marginato, metathorace flavo, abdomine antice nigro in posteriore parte rufo fasciis transversalibus flavis 4, prima medio interrupta; alis hijalinis, pedibus rufis, femoribus tibiisque posterioribus nigro annulatis. Longit. 3 lin.

Hab. Javam, copiosus.

29. *Senogaster lutescens* nov. sp.

Nigro-aeneus, thorace flavo marginato, articulo abdominis secundo tertioque luteo, antennis pallide rufis, facie albo-sericeo nitente, femoribus pedum posteriorum globoso-incras-

satis, nigris, tibiis annulo rufo signatis, pedibus anterioribus 4 exiguis, pallide rufis, hauste tubo perpendiculari elongato Longit. 3 lin.

Hab. Javam (Djokjokarta). Rarior.

30. *Baccha pedicellata* n. sp.

Nigro-fusca, scapulis flavidis, abdomine longe pedicellato, postice spathulatim applanato, fasciis duabus semilunaribus transversis luteis, metathorace luteo cincto, margine alarum antico nigro-fusco, pedibus brevissimis, luteis, posticis nigro annulatis. Longit. 4 lin.

Hab. Javam, Aphidibus quae in Paritio tiliaceo vivunt, insidiosa. Rarior.

MUSCIDAE.

31. *Echinomijia javanica* Macq.

Copiosa in pratis siccis, tempore aestivo.

32. *Mijobia nigripes* nov. sp.

Thorace cinereo, fasciis duabus transversis albicantibus, abdomine elongato conico flavido, ségmentis margine affuscatis dorso undique longe setosis, fronte nigra utroque latere albo marginata; alis pellucidis, magnis; pedibus nigris.

Hab. Javam (Djokjokarta).

ACALIJPTERAE.

33. *Sepedon javanicus* Rob.

Copiosus totum per annum locis graminosis.

34. *Nerius striatus* n. sp.

Oculis, pedibus thoraceque rufo-fuscis, hoc stria longi-

tudinali mediana lutea notato, abdomine flavido, setuloso, lineis tribus longitudinalibus fuscis, alis diaphanis. Longit. 3 lin.

Hab Javam; locis umbrosis (Djokjokarta).

35. *Bactrocera fasciatipennis* n. sp.

Fusco-cinerea pallida, seriebus duabus punctorum nigrorum notato; thorace striis tribus indistinctis longitudinalibus nigris, scapulis, margine posteriore mesothoracis, marginibusque externis citrino-flavis, abdomine subrotundo, superne rufo stria dorsali mediana nigra, pedibus concoloribus pallidis; alis fusco fasciatis, fascia basilari V formi. Longit. 4 lin.

Hab. Javam. Sat copiosa tempore aestivo, cum sequenti, in locis cultis.

36. *Bactrocera maculipennis* n. sp.

Thorace superne cinereo-nigrescente; maculis in scapulis, lateribus et metathorace citrino-flavis; macula demum striaeformi dorsali mediana flava; abdomine elongato fusco-flavo transverse nigro fasciato, tibiis pedum posteriorum nigris, pedibus reliquis concoloribus, pallide rufis; alis diaphanis, margine externo, nervatura axillari maculaque apicali nigro-fuscis. Longit. 4 lin.

Cum praecedenti.

37. *Ensina reticulata* n. sp.

Pallide flavescens, undique longe-pilosa; antennis rufis seta articuli tertii pilosa, thorace dorso maculis 6 lateralibus nigris, abdomine rotundato, serie duplice mediana e maculis nigris constante notato, alis elegantissime fusco reticulatis, palpis elongatis. Longit. $1\frac{1}{4}$ lin.

In Bambusetis prope Djokjokarta solitaria, tempore aestivo.

38. *Tephritis paritii* nov. sp.

Thorace dorso nigro, flavo rufoque maculato; macula dor-

sali flava, magna; abdomine ferrugineo, transverse nigro fasciato, fasciis angulatis; oviductu lato nigro; alis basi pellucidis, ceterum nigro-fuscis, albo maculato-punctatis; pedibus minimis, pallide rufis. Longit. 2 lin.

Copiosa prope Djokjokarta, in Paritio tiliaceo.

SEPSIDA.

39. *Diopsis attenuata* nov. sp.

Rufa, undique setulosa, alis hijalinis infuscato-fasciatis, abdomine antice attenuato, quasi stijloso; stijlis oculigeris abdomen longitudine superantibus; aculeis scutelli longissimis. Longit. $2\frac{1}{2}$ lin.

Hab. Javam. Ad superficiem stagnorum copiose volitans (Djokjokarta).

40. *Diopsis apicalis* n. sp.

Nigro-fusca, capite rufo, abdomine antice parum angustato, stijlis oculigeris abdomine brevioribus, alis infuscato-fasciatis, macula apicali nigra. Longit. $2\frac{1}{2}$ lin.

Locis siccis rarior, praecipue inter Saccharum Koenigii reptans.

41. *Taenioptera albimana* n. sp.

Glabra, nigro-fusca, thorace antrorsum angustato, capite cordiformi, oculis obscure purpureis, antennis pedibusque rufis, his nigro maculatis, tarsis anterioribus albissimis; alis diaphanis, apice fasciaque transversali mediana fusca. Longit. 3 lin.

Mense Junio copiose in herbosis, celeriter currens (Djokjokarta).

42. *Michogaster bambusarium* n. sp.

Nigro-cinereus, parce pilosus, aeneo nitens, epistomio sinuato, seta antennarum pilosa; abdomine antice incrassato

quasi gibboso, alis pellucidis nervatura marginali externo-mediana nigro notatis. Longit. 3 lin.

Sat copiose in bambusetis prope Djokjokarta.

PUPIPARA.

43. *Olfersia longipalpis* Macq.

Parasitica in avibus diversis.